De indiaanse bewoningsgeschiedenis van de boven- en benedenwindse eilanden

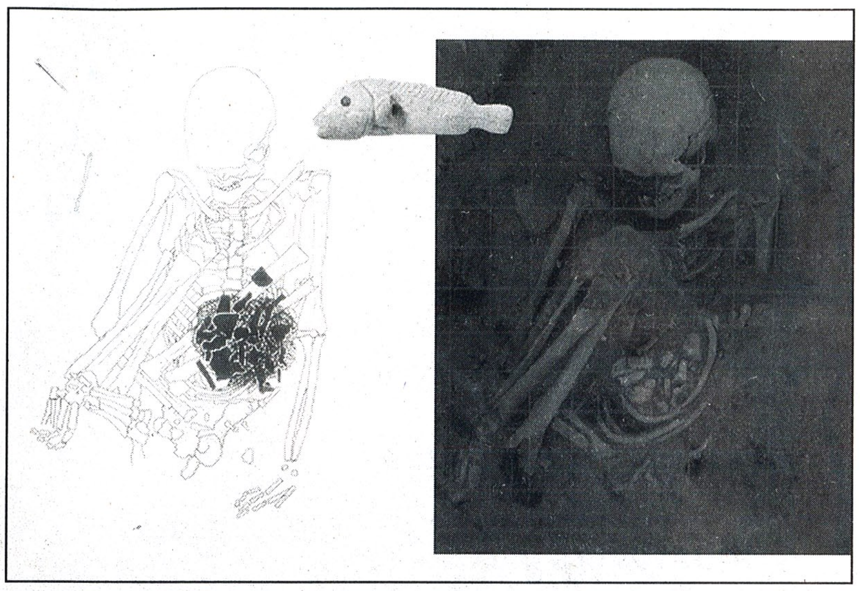

Begraving van een man van ongeveer vijftig jaar oud met op de plaats van de ribben een crematie van een kind van vijf jaar oud. Bij het graf is een snuifpijpje gevonden van zeekoe bot in de vorm van een vis. Hiermee werden hallucinogene middelen opgesnoven om in contact te komen met de goden. De vondsten doen banden vermoeden met de Dominicaanse Republiek (zie 'Snuifpijpje' Serie Cultureel Erfgoed / NAAM, 20-9-2001).

De oorspronkelijke bewoners van de Caribische eilanden, bekend als de Indianen, kenden 6000 jaar geleden al complexe netwerken waarin sociale relaties werden onderhouden en goederen en ideeën werden uitgewisseld. De Beneden- en Bovenwindse eilanden waren bewoond door Indianen die vanuit West-, Centraal- en Oost-Venezuela met kano's over water de eilandarchipels kwamen verkennen en er neerstreken; eerst seizoensgebonden, daarna meer permanent, zoals blijkt uit het bestaan van grotere dorpen, de huizenbouw en de materiële cultuur uit latere periodes.

'INDIOS FLECHEROS'

De Spanjaarden noemden de oorspronkelijke bewoners 'indios'. Later onderscheidden zij verschillende 'volken', ieder met een eigen cultuur: de Taino op de Grote Antillen, de Guanahatabey op westelijk Cuba, de Cariben op de Kleine Antillen en de Caquetio op Aruba, Curaçao en Bonaire. Zij spraken allen een Arawakse taal. De Taino werden als vredelievend gezien en de Caribes als wilde, kannibalistische *'indios flecheros'*, indianen bewapend met pijl en boog. Curaçao stond in die tijd bekend als 'isla de las gigantes'.

De voorouders van de Taino zijn verwant aan de eerste groepen mensen die vanuit het oostelijke deel van Venezuela de eilanden opkwamen. De Caquetio komen van Centraal-Venezuela. Alhoewel de gemeenschappen op Bonaire, Curaçao en Aruba van verschillende afkomst zijn dan die van St. Maarten, Saba en St. Eustatius, maakten ze toch deel uit van één pan-Caribisch netwerk. Archeologen hebben op basis van gelijkenissen in grafgebruiken, huizenbouw en gebruiksvoorwerpen relaties kunnen leggen tussen de benedenwindse eilanden en Cuba, tussen de Dominicaanse Republiek, Puerto Rico en de Kleine Antillen en tussen de Kleine Antillen en Centraal Amerika.

KANOBOUWERS

In het tropisch bos van Saba woonden 3500 jaar geleden vissers-verzamelaars die kano's maakte en leefde van landkrabben en pijlstaartvogels. Deze nestelen in het voorjaar op Saba en zijn dan makkelijk te vangen. Naast voedselresten zijn er schelpen bijlen gevonden die gebruikt werden om kano's te maken. De vondsten wijzen erop dat de bewoners van Plum Piece zich seizoensgebonden van eiland naar eiland verplaatsten om verschillende taken uit te voeren en ruwe materialen voor hun werktuigen te halen. Ze reisden in de zomer naar de stranden van omliggende eilanden om schildpadden te vangen en in de winter naar beschutte lagunes om schelpen te verzamelen.

Op de Benedenwindse eilanden leefde deze vissers-verzamelaars tot in de tiende eeuw na Christus. In het grafveld van Malmok, Aruba, werden de doden begraven in een gehurkte houding met het hoofd naar het oosten en een hand tegen het voorhoofd. Het gezicht werd ingesmeerd met rode oker. Een aantal graven is bedekt met rechtopstaande kalkstenen blokken als grafmarkering. Sommige mannen kregen meer en grotere stenen op hun graf dan andere mannen, vrouwen en kinderen hetgeen samenhangt met statusverschillen.

Dit grafgebruik lijkt op dat van het veel vroegere St. Michielsberg, Curaçao, en vindplaatsen in Colombia maar vertoont ook gelijkenissen met culturen van westelijk Cuba wat op contacten wijst tussen deze twee regio's.

AKKERBOUWERS

De eerste verbouwers van maniok en andere knollen op de Bovenwindse eilanden vertonen gelijkenissen met groepen uit het Orinoco gebied en het Zuid-Amerikaanse vasteland. Op de vindplaats Golden Rock op St. Eustatius (400 en 800 na Christus) zijn plattegronden teruggevonden van ronde en ovale huizen met diameters tussen de zeven en negentien meter, met een dubbele palenrij en twee centrale palen. De grote huizen lijken op de gemeenschaphuizen of *Maloca* van Indiaanse groepen in het tropisch laagland van Zuid-Amerika. Een *maloca* van negentien meter diameter kan ongeveer dertig bewoners of zes families huisvesten. Deze woonden in de compartimenten tussen de palenrijen. Het centrale deel werd gebruikt voor gemeenschappelijke activiteiten als rituelen.

Op de Benedenwindse eilanden kwamen de eerste akkerbouwers van de noordkust van Centraal Venezuela. Op Bonaire zijn vindplaatsen bekend bij Lac en Kralendijk, op Curaçao bij De Savaan, Santa Barbara en San Juan en op Aruba bij Tanki Flip, Santa Cruz en Savaneta.

Op Tanki Flip (1000-1400 na Chr.) zijn dertien huizen opgegraven met een diameter van zo'n negen meter. Ze stonden in groepjes bij elkaar waarbij ook grafkuilen hoorden. Opmerkelijk zijn de urnbegravingen waarbij de dode in hurkhouding in een grote urn geplaatst werd en een omgekeerde urn ging er als een deksel overheen. Dit grafgebruik kende men niet op de bovenwindse eilanden maar was wel tot in de 20ste eeuw bekend van de Guajiro indianen in La Guajira.

Voor de komst van de Spanjaarden woonden er op Kelbey's Ridge, Saba (1200-1350 na Chr.) Indianen die verwant waren aan de Taino van de Grote Antillen. Het aardewerk dat er gevonden is, geeft directe banden aan met de Dominicaanse Republiek. Het betreft een kleine nederzetting die als uitvalsbasis van één van de grotere dorpen op dat eiland functioneerde en de Saba Bank exploiteerde voor visserij.

VERSTOORD BEELD

De kennis over de Antilliaanse prehistorie ligt vandaag de dag bewaard in een kwetsbaar bodemarchief. Kusterosie, orkanen, bouwactiviteiten, kunsthandel en vandalisme vormen - mede met het ontbreken van een adequate wetgeving - een bedreiging voor de resten en daarmee van de kennis over de oorspronkelijke bewoners van onze eilanden en hun uitwisselingsnetwerken.

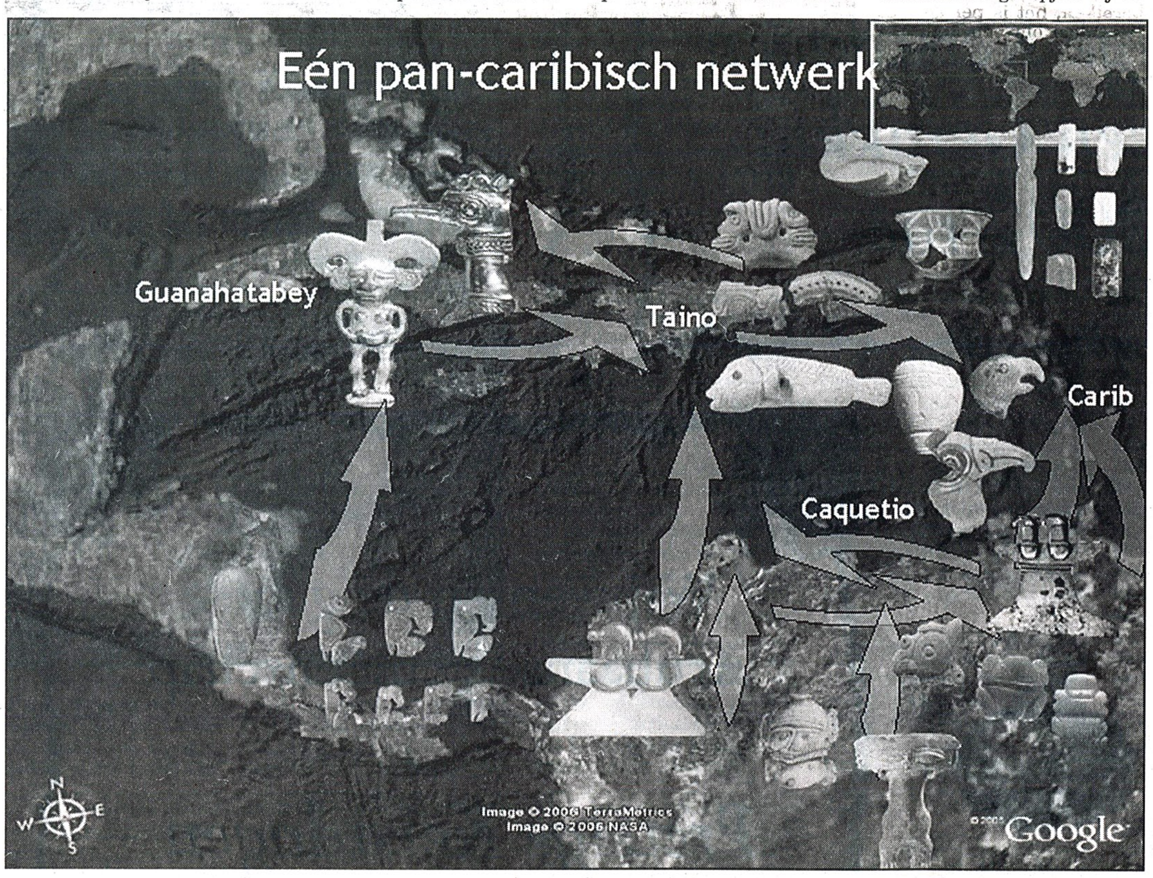

Tekst: Corinne Hofman, Menno Hoogland, archeologen. Caribische archeologie, Faculteit der Archeologie. Universiteit Leiden.

Noot: deze tekst is een samenvatting van de Cleveringa lezing uitgesproken op 26 november in Curaçao, voor leden van het Leids Universiteits Fonds Cariben. Het onderzoek dat hier besproken wordt is uitgevoerd door Dr. Corinne Hofman, Dr. Menno Hoogland en Dr. Aad Versteeg, van de Faculteit der Archeologie, Universiteit Leiden tussen 1984 en 2006.

De serie 'Het Nationaal Museum vormen we tezamen' verschijnt ook in Extra en The Daily Herald. Reacties op en suggesties voor bijdragen zijn van harte welkom. U kunt het Nationaal Archeologisch-Antropologisch Museum (NAAM) bereiken op:
Belvedèreweg 43 – 45
Curaçao
telefoon (5999) 462.1933
fax (09) 462.1936
e-mail: naamna@onenet.an

HET NATIONAAL MUSEUM VORMEN WE TEZAMEN

Nationaal Archeologisch Antropologisch Museum